

Oikeusapudirektiivin kansallinen täytäntöönpano

Lausuntotiivistelmä

Mietintöjä ja lausuntoja 50/2018

Oikeusapudirektiivin kansallinen täytäntöönpano

Lausuntotiivistelmä

Oikeusministeriö, Helsinki 2018

Oikeusministeriö

ISBN PDF: 978-952-259-728-1
Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö
Julkaisutuotanto

Helsinki 2018

Kuvailulehti

Julkaisija	Oikeusministeriö	28.11.2018	
Tekijät	Hallitusneuvos Kirta Heine		
Julkaisun nimi	Oikeusapudirektiivin kansallinen täytäntöönpano Lausuntotiivistelmä		
Julkaisusarjan nimi ja numero	Oikeusministeriön julkaisu 50/2018		
Diaari/hankenumero	OM016:00/2018	Teema	Mietintöjä ja lausuntoja
ISBN PDF	978-952-259-728-1	ISSN PDF	1798-7105
URN-osoite	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-728-1		
Sivumäärä	24	Kieli	suomi
Asiasanat	oikeusapu, rikosprosessi, rikosoikeus, oikeudenkäynti		
Tiivistelmä	<p>Lausuntopyynnön kohteena olleessa arviomuistiossa tarkastellaan oikeusavusta rikosoikeudellisissa menettelyissä epäillyille ja syytetyille henkilöille ja eurooppalaista pidätysmääräystä koskevissa menettelyissä etsityille henkilöille annetusta direktiivistä ((EU) 2016/1919) kansalliseen lainsäädäntöön mahdollisesti aiheutuvia muutostarpeita. Oikeusministeriö pyysi arviomuistiosta lausunnon 30 viranomaiselta, organisaatiolta, järjestöltä ja asiantuntijalta. Pyydettyjä lausuntoja saapui 17.</p> <p>Yhtä lausuntoa lukuun ottamatta lausunnoissa katsottiin, että direktiivi ei edellytä muutoksia kansalliseen lainsäädäntöön.</p>		
Kustantaja	Oikeusministeriö		
Julkaisun myynti/jakaja	Sähköinen versio: julkaisut.valtioneuvosto.fi Julkaisumyynti: julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi		

Presentationsblad

Utgivare	Justitieministeriet	28.11.2018	
Författare	Kirta Heine, regeringsråd, justitieförvaltningsavdelningen		
Publikationens titel	Nationellt genomförande av direktivet om rättshjälp för misstänkta och tilltalade i straffrättsliga förfaranden och för eftersökta personer i förfaranden i samband med en europeisk arresteringsorder Sammandrag av utlåtandena		
Publikationsseriens namn och nummer	Justitieministeriets publikation 50/2018		
Diarie-/projektnummer	OM016:00/2018	Tema	Betänkanden och utlåtanden
ISBN PDF	978-952-259-728-1	ISSN PDF	1798-7105
URN-adress	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-728-1		
Sidantal	24	Språk	finska
Nyckelord	rättshjälp, straffprocess, straffrätt, rättegång		
Referat	<p>Bedömningspromemorian som skickades på remiss gäller det eventuella behovet av ändringar i den nationella lagstiftningen till följd av direktivet om rättshjälp för misstänkta och tilltalade i straffrättsliga förfaranden och för eftersökta personer i förfaranden i samband med en europeisk arresteringsorder ((EU) 2016/1919). Justitieministeriet sände bedömningspromemorian på remiss till 30 myndigheter, organisationer, sammanslutningar och sakkunniga. Av dessa instanser inkom 17 utlåtanden.</p> <p>Med undantag av ett utlåtande ansåg remissinstanserna att direktivet inte medför något behov att ändra den nationella lagstiftningen.</p>		
Förläggare	Justitieministeriet		
Beställningar/distribution	Elektronisk version: julkaisut.valtioneuvosto.fi Beställningar: julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi		

Description sheet

Published by	Ministry of Justice	28.11.2018	
Authors	Kirta Heine, Senior Government Adviser, Department of Judicial Administration		
Title of publication	National implementation of the Directive on legal aid for suspects and accused persons in criminal proceedings and for requested persons in European arrest warrant proceedings Summary of opinions		
Series and publication number	Publication of the Ministry of Justice 50/2018		
Register number	OM016:00/2018	Subject	Memorandums and statements
ISBN PDF	978-952-259-728-1	ISSN PDF	1798-7105
Website address URN	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-728-1		
Pages	24	Language	Finnish
Keywords	legal aid, criminal procedure, criminal law, judicial proceedings		
<p>Abstract</p> <p>The assessment report that was sent out for comments examines the possible needs to amend the national legislation due to the adoption of the Directive (EU) 2016/1919 of the European Parliament and of the Council on legal aid for suspects and accused persons in criminal proceedings and for requested persons in European arrest warrant proceedings. The Ministry of Justice requested 30 authorities, organisations, associations and experts to issue their opinions on the assessment report. A total of 17 opinions were submitted.</p> <p>All but one of those who submitted an opinion considered that the Directive does not require any amendments to the national legislation.</p>			
Publisher	Ministry of Justice		
Publication sales/ Distributed by	Online version: julkaisut.valtioneuvosto.fi Publication sales: julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi		

Sisältö

1	Johdanto	7
1.1	Arviomuistio	7
1.2	Lausuntopyyntö	7
1.3	Lausunnot	8
2	Yleiset kommentit	9
3	Lausunnot artikloittain	11
3.1	Direktiivin kohde ja soveltamisala (1 ja 2 artikla)	11
3.2	Oikeusavun määritelmä (artikla 3)	13
3.3	Oikeusapu rikosoikeudellisissa menettelyissä (artikla 4)	13
3.4	Oikeusapu eurooppalaista pidätysmääräystä koskevissa menettelyissä (artikla 5)	16
3.5	Oikeusavun antamista koskevat päätökset (artikla 6)	17
3.6	Oikeusapupalvelujen laatu ja koulutus (artikla 7)	19
3.7	Oikeussuojakeinot (artikla 8)	20
3.8	Haavoittuvassa asemassa olevat henkilöt (artikla 9)	23
3.9	Muut lausunnonantajien huomiot	23

1 Johdanto

1.1 Arviomuistio

Direktiivi oikeusavusta rikosoikeudellisissa menettelyissä epäillyille ja syytetyille henkilöille ja eurooppalaista pidätysmääräystä koskevissa menettelyissä etsityille henkilöille (ns. oikeusapudirektiivi, (EU) 2016/1919) annettiin 26.10.2016. Jäsenvaltioiden on saatettava direktiivin noudattamisen edellyttämät lait, asetukset ja hallinnolliset määräykset voimaan viimeistään 5.5.2019. Oikeusministeriö lähetti 23.5.2018 lausunnoille arviomuistion, jossa tarkastellaan direktiivistä kansalliseen lainsäädäntöön mahdollisesti aiheutuvia muutostarpeita.

1.2 Lausuntopyyntö

Oikeusministeriö pyysi arviomuistiosta lausunnon seuraavilta viranomaisilta, organisaatioilta, järjestöiltä ja asiantuntijoilta (lausunnon toimittaneet tahot on merkitty tähdellä*).

Auktorisoidut Lakimiehet ry
 Eduskunnan oikeusasiamies*
 Etelä-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiiri
 Helsingin hallinto-oikeus*
 Helsingin hovioikeus
 Helsingin kärjäoikeus*
 Ihmisoikeusliitto
 Itä-Suomen hallinto-oikeus*
 Itä-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiiri*
 Kaakkois-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiiri*
 Korkein hallinto-oikeus*
 Korkein oikeus
 Lounais-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiiri
 Länsi- ja Sisä-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiiri
 Matti Tolvanen, professori, Itä-Suomen yliopisto*
 Mikko Vuorenpää, professori, Lapin yliopisto
 Oikeuskanslerinvirasto*
 Oikeusministeriö/kriminaalipoliittinen osasto
 Oulun kärjäoikeus
 Pirkanmaan kärjäoikeus*
 Pohjois-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiiri
 Poliisihallitus*
 Rikosseuraamuslaitos*
 Rovaniemen hovioikeus*
 Suomen Asianajajaliitto*

Suomen Lakimiesliitto ry
Suomen tuomariliitto - Finlands domareförbund ry*
Valtakunnansyyttäjänvirasto*
Valtiovarainministeriö*
Varsinais-Suomen kärjäoikeus

1.3 Lausunnot

Oikeusministeriö pyysi arviomuistiosta edellisessä kohdassa mainitusti lausunnon 30 viranomaiselta, organisaatiolta, järjestöltä ja asiantuntijalta. Pyydettyjä lausuntoja saapui 17.

Yhtä lausuntoa lukuun ottamatta lausunnoissa katsottiin, että direktiivi ei edellytä muutoksia kansalliseen lainsäädäntöön. Yksi lausunnonantaja katsoi direktiivin perusteella olevan syytä useisiin lainsäädäntömuutoksiin.

Tämä lausuntotiivistelmä sisältää koosteen lausuntojen sisällöstä. Kysymyksessä on tiivistelmä eikä lausuntojen koko sisältöä ole toistettu yksityiskohtaisesti. Lausumia on tiivistelmää varten lyhennetty, ryhmitelty uudestaan ja niiden kieliasua on yhtenäistetty.

Alkuperäiset lausunnot ovat kokonaisuudessaan saatavissa valtioneuvoston Hankeikunasta (valtioneuvosto.fi/hankkeet).

2 Yleiset kommentit

Helsingin hallinto-oikeudella ei ollut lausuttavaa arviomuistiosta.

Helsingin kärjäoikeudella ei ollut lausuttavaa arviomuistiosta.

Itä-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiirillä ei ollut lausuttavaa arviomuistiosta.

Korkein hallinto-oikeus totesi yleisellä tasolla, että direktiivillä voisi olla vaikutusta myös erilaisten rangaistusluonteisten hallinnollisten seuraamusten määräämistä koskevalle kansalliselle lainsäädännölle. Tällaisia hallinnollisia seuraamuksia voi olla esimerkiksi verotuksen tai ulkomaalaisoikeuden alalla.

Pirkanmaan kärjäoikeudella ei ollut huomautettavaa arviomuistion johdosta. Muistiossa on hyvin tarkasteltu direktiivin asettamia vähimmäissääntöjä sekä vertailtu vaatimuksia kansalliseen lainsäädäntöön. Suomessa lainsäädäntö on asianmukaisella tasolla, minkä vuoksi näyttää siltä, että direktiivi ei aiheuttaisi tarpeita lainsäädännön tarkistamiseen.

Professori Matti Tolvanen totesi muistion kuvaavan varsin hyvin sitä, että Suomessa puolustus ja avustaminen rikosoikeudenkäynneissä on kansainvälisesti vertaillen hyvällä tasolla. Suomessa myös viranomaiset ottavat hyvin huomioon avustajan roolin. Keskeistä on lisäksi yhteistyö eri viranomaisten ja avustajina toimivien välillä hyvien käytäntöjen luomiseksi.

Rovaniemen hovioikeus yhtyi arviomuistiossa esitettyyn näkökantaan, etteivät direktiivin artiklat edellytä kansallisen lainsäädännön muuttamista.

Suomen Asianajajaliitto katsoi, että täytäntöön pantavana oleva ns. oikeusapudirektiivi edellyttää kansallisen lainsäädännön tarkistamista erityisesti oikeusavun saamista koskevien edellytysten, oikeusapupäätöstä koskevien muutoksenhakumenettelyjen sekä haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden oikeuksien turvaamisen osalta.

Suomen tuomariliitto - Finlands domareförbund ry (jäljempänä Tuomariliitto) yhtyi muistion käsitykseen siitä, että oikeusapudirektiivin vaatimukset toteutuvat kansallisessa lainsäädännössä eikä lainsäädännöllisiä muutostarpeita ole. Tuomariliitto halusi kuitenkin lausua tuomareiden koulutukseen liittyvästä kysymyksestä jäljempänä artiklan 7 alla esitettävän.

Valtakunnansyyttäjänvirasto lausui, että muistiossa on seikkaperäisesti analysoitu voimassa olevaa oikeusapudirektiivin soveltamisalaan liittyvää lainsäädäntöä ja päädytty siihen, ettei direktiivin yksikään artikla edellytä lainsäädännön muuttamista tai täydentämistä. Asia selittyy osittain sillä, että jo avustajadirektiivin täytäntöönpanon yhteydessä lainsäädäntöä muutettiin jonkin verran. Nyt täytäntöön pantava oikeusapudirektiivi täydentää avustajadirektiiviä. Valtakunnansyyttäjänvirastolla ei ollut huomautettavaa muistion huomioihin.

Valtiovarainministeriö huomautti, että muistioon ei sisälly arvioita direktiivin kansallisen täytäntöönpanon kustannusvaikutuksista ja että mahdolliset kustannusvaikutukset tulee yksilöidä, mikäli sellaisia tarvittaisiin.

3 Lausunnot artikloittain

3.1 Direktiivin kohde ja soveltamisala (1 ja 2 artikla)

Eduskunnan oikeusasiamies totesi direktiivin soveltamisalan osalta seuraavan.

Arviomuistion mukaan sakkomenettely jää oikeusapudirektiivin soveltamisalan ulkopuolelle. Myöskään avustajadirektiivin mukainen avustajan käyttöoikeus ei koske sakkomenettelyä. Sakkomenettely kaventaa siis jo nykyisin olennaisesti direktiivin soveltamisalaa. Oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimukset koskevat kuitenkin myös sakkomenettelyä.

Eduskunta hyväksyi joulukuussa 2017 sakkomenettelyn käytön laajentamista koskevan hallituksen esityksen (HE 103/2017 vp). Uudistuksella laajennetaan sakkomenettelyn tosiasiallinen käyttöala 1.6.2019 rattijuopumusrikoksiin siirtämällä ajokiellon määräämistä koskeva toimivalta poliisille. Uudistus siirtää määrältään merkittävän rattijuopumuksia koskevan asiaryhmän tuomioistuinkäsittelystä sakkomenettelyyn. Uudistus supistaa edelleen direktiivin soveltamisalaa Suomessa merkittävästi.

Eryteisesti yöllä tapahtuneisiin rattijuopumuksiin saattaa liittyä pakkokeinolain 2 luvun 1 §:ssä tarkoitettu enintään 12 tuntia kestävä kiinniotto, joka jatkuu seuraavaan aamuun. Koska epäilty on ollut vapautensa menettäneenä, tällaiset teot vielä nykyisin ilmeisesti kuuluisivat direktiivin soveltamisalaan. Sama koskee muitakin sakkomenettelyyn päätyviä rikoksia, joita voidaan pitää direktiivissä tarkoitettuina ”vähäisinä rikkomuksina”, mutta joihin tyypillisesti liittyy yön yli kestänyt kiinniotto ennen aamulla tapahtuvaa asiakirjojen laatimista.

Arviomuistiossa on sivulla 9 katsottu, ”että mikäli vähäinen rikkomusasia tulisi käsiteltäväksi tuomioistuimessa, edellyttäisi oikeusapudirektiivin soveltaminen, että epäilty tai syytetty henkilö olisi menettänyt vapautensa artiklan 1 kohdan a alakohdan mukaisesti.”

Direktiivin johdanto-osan kappaleen 11 mukaan tilanteessa, jossa muu viranomainen kuin tuomioistuin määrää seuraamuksen vähäisistä rikkomuksista, ja seuraamuksen määräämisestä on joko mahdollista valittaa tuomioistuimeen, jolla on toimivalta rikosasioissa, tai asia on muuten mahdollista siirtää tällaisen tuomioistuimen käsiteltäväksi, direktiiviä on sovellettava kyseisessä tuomioistuimessa tällaisen valituksen tai siirron

johdosta käytävään menettelyyn. Tämä lausuma tarkoittanee sitä, että kun rattijuopumus- tai muu sakkomenettelyssä käsitelty asia muutoksenhaun kautta siirtyy sakkomenettelystä tuomioistuimeen, direktiivi tulee sovellettavaksi, jos asiaan on liittynyt tai liittyy vapaudenmenetys. Vapaudenmenetyksen jatkumista oikeudenkäyntiin saakka direktiivissä ei kuitenkaan ilmeisesti edellytetä. Mikäli asiaan liittyy pitkä vapaudenmenetys, kysymys tuskin edes voisi olla direktiivissä tarkoitettua vähäisestä rikkomusasiasta.

Direktiivin soveltamisalaa koskevan 2 artiklan sisältö ei ole kovinkaan selvä. Joka tapauksessa direktiivin soveltamisala sakkomenettelystä oikeuteen siirtyneissä asioissa jäänee riippumaan siitä usein lähinnä tekoajankohdan perusteella määräytyvästä seikasta, liittyykö käsiteltävään tekoon kiinniotta vai ei.

Oikeuskanslerinvirastolla ei ollut huomautettavaa.

Poliisihallitus totesi rikoksesta epäillyn oikeuden avustajan käyttämiseen olevan jo nykyisellään laaja. Kun oikeusapudirektiivi ei näytä tuovan asiantilaan muutosta, ei Poliisihallituksella ole asiaan lausuttavaa.

Professori Matti Tolvanen on samaa mieltä muistiossa kirjoitetun kanssa. Tolvanen huomauttaa, että myös Suomessa merkittävä osa liikennerikoksista siirtyy 1.6.2019 hallinnolliseen menettelyyn, jota direktiivi ei koske, aivan kuin se ei koske nykyistä sakkomenettelyäkään. Suomen oikeusavun soveltamisala on laaja eikä siihen jää aukkoja, jotka direktiivi velvoittaisi paikkaamaan.

Rikosseuraamuslaitos RISE kiinnitti huomiota siihen, että oikeusapudirektiiviä ei sovellettaisi Rikosseuraamuslaitoksen toimivallassa olevaan vankeuslain (767/2005) tai tutkintavankeuslain (768/2005) mukaiseen kurinpitomenettelyyn. Näissä menettelyissä henkilöllä on kuitenkin oikeus käyttää avustajaa, ja oikeus avustajaan oikeusapulaissa säädetyllä tavalla.

Oikeusapudirektiiviä ei sovellettaisi myöskään vankeusrangaistuksen tai yhdyskunta-seuraamuksen täytäntöönpanon siirrossa valtiosta toiseen (lait 326/1963, 1169/2011, 1170/2011, 21/1987). Täytäntöönpanon siirrossa on kyse hallinnollisesta menettelystä, ei rikosoikeudenkäynnistä. Kyseessä ei ole syytetty, epäilty tai etsitty henkilö oikeusapudirektiivin tarkoittamalla tavalla. Mainittujen lakien mukaisissa prosesseissa henkilöllä on kyseisissä laeissa määritellysti oikeus valtion varoista korvattavaan puolustajaan hänen niin halutessaan.

Suomen Asianajaliitolla ei ollut lausuttavaa direktiivin soveltamisalan osalta kansallisessa lainsäädännössä.

3.2 Oikeusavun määritelmä (artikla 3)

Ei huomioita.

3.3 Oikeusapu rikosoikeudellisissa menettelyissä (artikla 4)

Eduskunnan oikeusasiamies lausui artiklan osalta seuraavan.

Direktiivin mukaan jäsenvaltioiden on huolehdittava siitä, että oikeusapua annetaan ilman aiheetonta viivästystä ja viimeistään ennen poliisin, muun lainvalvontaviranomaisen tai oikeusviranomaisen suorittamia kuulusteluja. Esitutinnan alkumetreillä ei välttämättä kuitenkaan aina tiedetä, onko esimerkiksi ikkunan rikkomisessa kysymys sakkomenettelyyn päätyvästä lievästä vahingonteosta vai oikeudessa käsiteltävästä törkeään varkauden yrityksestä. Kuten arviomuistiossa on todettu, jo poliisin suorittama epämuodollinen haastattelukin voi olla luonteeltaan esitutkintakuulustelu (EIT: Blokhin v. Venäjä 23.3.2016), jossa tarvitaan avustajaa.

Direktiiviin perustuva velvollisuus huolehtia oikeusavusta kytkeytyy olennaisesti edellisessä lausunto-osiossa käsiteltyyn direktiivin soveltamisalaan, jonka hahmottamista varsinkin sakkomenettelyn laajeneminen vaikeuttaa. Ilmeistä kuitenkin on, että arviomuistiossa katsotuin tavoin kotimainen laki täyttää nykyisellään direktiivin vaatimukset ottaen huomioon myös jäsenvaltiolle jätetty laajahko harkintamarginaali.

Eduskunnan oikeusasiamies totesi lisäksi pitävänsä tärkeänä, että asianajajien ja muiden avustajien tavoitettavuuteen ja toimintavalmiuteen liittyviä käytännön järjestelyjä kehitettäisiin yhdessä esitutkintaviranomaisten kanssa kunkin paikkakunnan erityisolosuhteet huomioon ottaen.

Kaakkois-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiiri totesi 4 artiklan 5 kohdan aset-tavan jäsenvaltiolle velvollisuuden huolehtia siitä, että oikeusapua annetaan mm. ennen poliisin kuulusteluita. Ensisijaisesti kohta asettaa velvoitteita poliisin toiminnalle. Toisaalta kohta asettaa valtiolle järjestämisvelvoitteen palvelun saatavuudelle. Oikeusapua pitäisi antaa ilman aiheetonta viivytystä. Näiltä osin muistion mukaan saata-vuus perustuu lähinnä yksityisen asianajajaverkon toimintaan. Kyse on tällöinkin yksi-tyisen avustajan oikeudesta itse valita asiakkaansa eikä automaattisesta päivystyksestä. Sitä miten asianajajaverkkoon ja vapaaehtoisuuteen perustuvaa velvoitetta täy-tetään, ei käsittääksemme seurata.

Piirin näkemyksen mukaan velvoite voitaisiin täyttää nykyistä kattavammin kehittämällä ja resursoimalla oikeusaputoimistoja. Oikeusaputoimistot voisivat tarjota viranomaisvelvoitteella avustajapäivystystä. Etäpalvelutekniikan ansiosta päivystyksen ei tarvitsisi olla maantieteellisesti sidottua ja resurssina olisi mahdollisesti koko maan kattava oikeusavustajaverkosto.

Oikeuskanslerinvirastolla ei ollut huomautettavaa.

Poliisihallitus kiinnitti huomiota siihen, että vaikka artiklan 5 lähtökohta on selkeä ja oikea, niin tämä ei kuitenkaan saa johtaa tilanteeseen, jossa poliisi ei rikospaikalla välittömästi tavatuilta tai kiinni otetuilta henkilöiltä saisi ryhtyä selvittämään, mitä on tapahtunut tai mikä on ollut läsnäolijoiden osallisuus tapahtumiin. Se ei liioin saa johtaa tilanteeseen, jossa esitutkinnan aloittaminen tai sen toimittaminen kohtuuttomasti viivästyy siksi, ettei avustajan aikataulu ole tilanteeseen sopiva.

Lisäksi Poliisihallitus kiinnitti huomiota siihen, että avustajan saaminen ilta- ja yöaikaan tai viikonloppuisin saattaa olla toisinaan hyvinkin vaikeaa. Rikoksesta epäillyn oikeus tehokkaaseen puolustukseen edellyttää käytännössä varsin usein, että poliisi järjestää epäillylle avustajan. Poliisin mahdollisuudet odottaa avustajan saamista paikalle voivat kuitenkin olla toisinaan hyvinkin rajoittuneita, sillä esitutkinnan tehokkuus ja tuloksellisuus varsinkin vakavissa rikosasioissa saattaa edellyttää hyvin nopeaa toimintaa. Poissuljettua ei ole sekään, että runsas joukko avustajaksi pyydettyjä henkilöitä eri syihin vedoten kieltäytyy ryhtymästä epäillyn avustajaksi. Jos viranomaisella on velvoite huolehtia siitä, että avustaja saadaan tarvittaessa paikalle, tulisi tämän vastapainona olla mekanismeja, joilla avustajan löytämistä voitaisiin helpottaa. Arviomuistiossa tuodaan esille avustajien päivystysjärjestelmä. Tällaisen järjestelmän kehittäminen on erittäin kannatettavaa.

Mikäli direktiivi ei ohjaa voimassa olevan lainsäädännön tulkintaa nykyistä kireämpään suuntaan, ei Poliisihallituksella ole asiaan huomautettavaa.

Professori Matti Tolvanen toteaa oikeusavun toimivan rikosoikeudellisissa menettelyissä varsin hyvin, eikä ainakaan lainsäädännön muutostarpeita ole. Yksittäisiä ongelmia aina käytännössä esiintyy, mutta niiden määrä on vähentynyt. Myös poliisi ymmärtää Suomessa entistä paremmin puolustuksen tärkeyden jo esitutkinnan alkuvaiheesta lähtien.

Rikosseuraamuslaitoksella ei ollut lausuttavaa.

Rovaniemen hovioikeus yhtyi arviomuistiossa esitettyyn näkökantaan, että kansallisessa lainsäädännössä on tarkat säännökset tarveharkinnasta ja ettei ristiriitaa muutenkaan ole oikeusapudirektiivin ja kansallisen lainsäädännön kesken eikä direktiivin 4 artikla edellytä kansallisen lainsäädännön muuttamista. Hovioikeus pitää kuitenkin kannatettavana oikeusministeriön päätöstä aloittaa avustajien sähköisen päivystysalustan kehittämistyö.

Suomen Asianajajaliitto totesi lausunnossaan, että kansallisessa lainsäädännössä olisi syytä uudistaa ja yhtenäistää rikosoikeudenkäyntilain 2 luvun 1 §:ssä tarkoitetun puolustajan määräämisen edellytyksiä. Mainitussa lainkohdassa on tällä hetkellä asetettu omina momentteinaan erilliset ja toisistaan poikkeavat edellytykset puolustajan määräämiselle epäillyn pyynnöstä ja viran puolesta. Oikeusapudirektiivin 4 artiklan 2 kohdassa todetaan muun ohessa, että jäsenvaltiot voivat soveltaa tarveharkintaa, aiheellisuusharkintaa tai molempia sen arvioimiseksi, onko oikeusapua annettava samaisen artiklan 1 kohdan mukaisesti. Tarveharkinnan arviointiperusteista säädetään Suomessa oikeusapulaissa, kun taas direktiivissä esille tuotuja aiheellisuusharkinnan edellytyksiä käsitellään erityisesti rikosoikeudenkäyntilaissa.

Rikosoikeudenkäyntilain 1 §:ää olisi Asianajajaliiton näkemyksen mukaan syytä muuttaa siten, että pykälän 3 momentin 4 kohta poistettaisiin ja pykälään lisättäisiin uusi 4 momentti, joka kuuluisi seuraavasti: Epäillylle voidaan lisäksi määrätä puolustaja, jos siihen on muu erityinen syy.

Asianajajaliiton näkemyksen mukaan ehdotettu uusi momentti mahdollistaisi puolustajan määräämisen epäillylle erityisen syyn perusteella sekä epäillyn pyynnöstä että viran puolesta. Asianajajaliitto katsoo, että voimassa oleva lainkohta ei sellaisenaan vastaa niitä arviointiperusteita, jotka aiheellisuusharkinnassa olisi oikeusapudirektiivin 4 artiklan 2 kohdan mukaan otettava huomioon. Voimassa olevan lainkohdan 1 momentin arviointiperusteet ovat sikäli vanhentuneet ja riittämättömät, että niissä huomioidaan syytteen mukaisesta rikoksesta johtuvista seuraamuksista ainoastaan lakisääteiset rangaistusseuraamukset. Kuitenkin esimerkiksi työrikosten, ympäristörikosten ja rahanpesurikosten kohdalla on syyksilukemisesta johtuvilla oheis- ja muilla seuraamuksilla usein huomattavasti tuntuvampi vaikutus vastaajan asemaan kuin varsinaisilla rangaistusseuraamuksilla. Tällaisia seuraamuksia ovat esimerkiksi rikoslain 10 luvun mukaiset menettämisseuraamukset, yksityisoikeudelliset seuraamukset ja erityisesti elinkeinonharjoittajille aiheutuvat mainehaitat ja muut sellaiset taloudelliset menetykset, jotka eivät suoranaisesti johdu syyksilukevassa tuomiossa asetetuista seuraamuksista.

Kun otetaan huomioon, että oikeusapudirektiivin 4 artiklan 2 kohdan mukaiset arviointiperusteet soveltuvat yhtä lailla puolustajan määräämiseen niin epäillyn pyynnöstä

kuin viran puolestakin, ei erityistä syytä arviointiperusteena ole perusteltua rajata soveltumaan ainoastaan voimassa olevan lainkohdan 2 momentin mukaisiin tapauksiin. Oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että puolustaja voitaisiin määrätä viran puolesta erityisen syyn perusteella esimerkiksi silloin, kun juttuun liittyisi jokin vaikea erityiskysymys, siinä esitettäisiin huomattava menettämisen- tai korvausvaatimus taikka kun epäilty suhtautuu asiaansa täysin passiivisesti¹. Oikeuskirjallisuudessa tai muualla ei ole kuitenkaan katsottu olevan välttämätöntä, että puolustaja voitaisiin näissä tilanteissa määrätä ainoastaan viran puolesta.

3.4 Oikeusapu eurooppalaista pidätysmääräystä koskevista menettelyistä (artikla 5)

Eduskunnan oikeusasiamies totesi asiaa käsitellyn arviomuistiossa huolellisesti eikä hänellä ollut huomauttamista muistiossa tehtyihin johtopäätöksiin.

Oikeuskanslerinvirastolla ei ollut huomautettavaa.

Poliisihallituksella ei ollut asiaan huomautettavaa. Lausunnossa katsottiin, että selvyyden vuoksi olisi ollut hyvä mainita direktiivin mahdollinen vaikutus Pohjoismaiden välillä tapahtuvaan luovuttamismenettelyyn ja yleisen luovuttamislain mukaisiin menettelyihin.

Professori Matti Tolvanen katsoi mahdollisia ongelmia olevan lähinnä tulkkaus- sessa. Tarvetta lainsäädännön muuttamiseen ei Tolvasen mielestä ole, vaan mahdolliset tulkkausongelmat tulee ratkaista käytäntöjä kehittämällä.

Rikosseuraamuslaitos huomautti, että EU-luovuttamislain 57 a §:n säätämisen jälkeen on EU-luovuttamislain 54 §:ää muutettu lailla (7.4.2017/189) siten, että luovuttamista kaikissa EU luovuttamislain 53 §:ssä määritellyissä tilanteissa voi pyytää ainoastaan syyttäjä, ei enää Rikosseuraamuslaitos. Näin ollen myös avustajan pyynnöstä ilmoittaminen tapahtuu nykyisin vain syyttäjälle, ja syyttäjän tulee tällaisen ilmoituksen saatuaan toimittaa luovutettavaksi pyydetylle tiedoja, jotka helpottavat avustajan nimeämistä Suomessa.

---

¹ Antti Jokela, Oikeudenkäynnin asianosaiset ja valmistelu – Oikeudenkäynti II. 3., uud. painos. Alma Talent Oy 2013, s. 115.

Suomen Asianajaliitolla ei ollut lausuttavaa oikeusavusta eurooppalaista pidätysmääräystä koskevista menettelyistä.

3.5 Oikeusavun antamista koskevat päätökset (artikla 6)

Eduskunnan oikeusasiamies lausui artiklan osalta seuraavan.

Direktiivin mukaan toimivaltaisen viranomaisen on ilman aiheetonta viivästystä päätettävä oikeusavun antamisesta tai antamatta jättämisestä. Direktiivi edellyttää, että kiireellisissä tilanteissa kuitenkin myös poliisin ja syyttäjän olisi voitava osallistua päätöksentekoon väliaikaisesti, jos se on tarpeen oikeusavun antamiseksi ajoissa.

Selvää lienee, ettei oikeusapupäätöksiä tai puolustajanmääräyksiä käytännössä kiireellisissä tapauksissa voida tehdä ennen kuin avustaja osallistuu ensimmäisiin kuulusteluihin tai toimeksianto muuten alkaa. Päätökset tehdään myöhemmin takautuvasti. Päätösten päiväystä olennaisempaa onkin, että avustaja saadaan nopeasti paikalle.

Mikäli epäilty on pidätettynä tai vangittuna (vrt. direktiivin soveltamisala), hänelle yleensä määrätään oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain nojalla puolustaja, jonka palkkio maksetaan valtion varoista puolustettavan varallisuusasemasta riippumatta. Puolustajaksi suostuvalla asianajajalla ei näin ollen ole luottotappion riskiä siinä tapauksessa, että puolustettava ei täytä oikeusavun saamisen edellytyksiä. Tämä seikka edistää osaltaan puolustajapalveluiden saatavuutta. Vallitsevissa olosuhteissa ei liene tarvetta sille, että poliisi tai syyttäjä voisivat antaa avustamisesta tai puolustamisesta väliaikaismääräyksiä.

Arviomuistiossa todetun kaltaisesti eduskunnan oikeusasiamies katsoi, että kansallinen sääntely täyttää 6 artiklan vaatimukset.

Itä-Suomen hallinto-oikeus totesi, että hallinto-oikeuden käsiteltäväksi rikosasioihin liittyvät oikeusapuhakemukset voivat tulla oikeusaputoimiston päätöksistä tehtyjen ratkaisupyynnöiden yhteydessä, vaikka ratkaisupyynnöiden tulisi lähtökohtaisesti ohjautua pääasiassa toimivaltaiseen tuomioistuimeen eli rikosasioissa yleisen tuomioistuimen käsiteltäviksi. Hallinto-oikeuden ratkaistessa rikosasioihin liittyviä oikeusavun ratkaisupyynnöitä ei sillä välttämättä ole varsinaisen pääasian substanssin tuntemusta oikeudellisen avun tarpeen arvioimiseksi siten kuin yleisten tuomioistuinten kyseessä ollen.

Oikeusapulain 24 §:n 2 momentin laaja toimivaltasäännös on käytännössä usein johdantanut siihen, että ratkaisupyynnöt on toimitettu hallinto-oikeudelle vastoin laissa tarkoitettua pääsääntöä. Menettely on epätarkoituksenmukaista ja siitä voi aiheutua asian lopullisen ratkaisun viivästymistä ratkaisupyynnön ohjautuessa "eri tuomioistuinlinjaan" varsinaisen pääasian käsittelystä.

Kaakkois-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiiri katsoi, että oikeusapupäätösten yhdenmukaisuus ja sitä kautta kansalaisten yhdenmukainen kohtelu ei tällä hetkellä toteudu parhaalla mahdollisella tavalla. Koska oikeusaputoimistolla tai muulla viranomaisella ei ole oikeutta hakea muutosta tuomioistuinten ratkaisupyynnöihin antamiin päätöksiin, ei ratkaisukäytäntöä ohjaavaa ylimpien oikeusasteiden ennakkopäätöksiä ole saatavissa riittävässä määrin. Piirin käsityksenä on, että alempien tuomioistuinten käytännöt vaihtelevat ja siten kansalaisten yhdenvertainen asema ei toteudu parhaalla mahdollisella tavalla. Tilannetta voitaisiin parantaa joko antamalla jollekin taholle muutoksenhakuoikeus samalla tavoin kuin veroasiamiehellä on verotusasioissa tai antamalla alkuperäisen päätöksen tehneelle oikeusaputoimistolle muutoksenhakuoikeus.

Oikeuskanslerinvirastolla ei ollut huomautettavaa.

Poliisihallitus lausui oikeusaputoimistojen ja tuomioistuinten tekemän päätökset oikeusavun antamisesta tai puolustajan määräämisestä. Poliisi ei ole asiassa osallisena eikä Poliisihallituksella siksi ollut tähän lausuttavaa.

Rikosseuraamuslaitoksella ei ollut lausuttavaa.

Suomen Asianajajaliitto totesi, että oikeusapudirektiivin 6 artiklan 1 kohdan vaatimusten on toteuduttava myös haettaessa muutosta tuomioistuimen ensiasteena tekemään päätökseen avustajan määräämisestä. Voimassa oleva lainsäädäntö edellyttää, että tuomioistuimen tekemästä puolustajan määräämistä tai oikeusavun myöntämistä koskevasta kielteisestä päätöksestä haetaan muutosta varsinaisia muutoksenhakukeinoja käyttämällä eli valittamalla. Nykyinen oikeustila on kuitenkin ongelmallinen erityisesti epäillyn, mutta myös avustajan oikeusturvan kannalta, sillä puheena olevan artiklan mukaiset viivytyksettömyyden vaatimukset eivät tosiasiassa toteudu avustajan määräämistä tai oikeusavun myöntämistä koskevassa muutoksenhaussa. Erityisesti hovioikeuksissa sovellettava jatkokäsittelylupamenettely vaarantaa epäillyn oikeusturvan toteutumisen, kun pääasia on samanaikaisesti vireillä alioikeudessa.

Asianajajaliitto ehdotti, että muutoksenhaku puolustajan määräämistä ja oikeusavun myöntämistä koskeviin alioikeuden päätöksiin toteutettaisiin samankaltaisena kantelu-

menettelynä, jollaista sovelletaan esimerkiksi pakkokeinolain nojalla tehtyjen vangitsemispäätösten muutoksenhakuun. Kantelumenettely mahdollistaisi sen, että epäillyllä olisi tehokkaat oikeussuojakeinot käytössään avustajan määräämistä koskevan päätöksensä uudelleen käsittelemiseksi ennen kuin ne pääasiassa annetun ratkaisun johdosta kävisivät hyödyttömiksi.

3.6 Oikeusapupalvelujen laatu ja koulutus (artikla 7)

Eduskunnan oikeusasiamies lausui, että arviomuistiossa on huolellisesti käyty läpi aiheeseen liittyvää kansallista lainsäädäntöä ja päädytty siihen, ettei lainmuutoksia tarvita. Perusteluissa olisi lisäksi voitu mainita, että kantelumenettelyn ohella valtioneuvoston oikeuskansleri valvoo myös muutoin asianajajia, julkisia oikeusavustajia ja luvan saaneita oikeudenkäyntiavustajia.

Oikeuskanslerinvirasto totesi lausunnossaan, että muistiosta tulisi käydä ilmi, että kantelumenettelyn lisäksi oikeuskansleri valvoo myös muutoin asianajajia, julkisia oikeusavustajia ja luvan saaneita oikeudenkäyntiavustajia. Kaikki Suomen Asianajajaliiton yhteydessä toimivan valvontalautakunnan ratkaisut toimitetaan tarkastettavaksi oikeuskanslerille, jolla on niistä myös valitusoikeus Helsingin hovioikeuteen. Tämä on myös osa oikeudenkäyntiasiamiehinä toimivien laadullista valvontaa.

Poliisihallituksella ei ollut lausuttavaa.

Professori Matti Tolvanen totesi, että laatu ja koulutus ovat parantuneet koko ajan. Vireillä oleva luvan saaneita lakimiehiä koskeva lainsäädännön tarkistus parantaa edelleen laatua. Myös asianajo-oikeuden opetuksen tehostuminen yliopistoissa on myönteinen kehityspiirre. Tarvetta lainmuutoksiin direktiivin johdosta ei ole.

Rikosseuraamuslaitoksella ei ollut lausuttavaa.

Rovaniemen hovioikeus yhtyi omana näkemyksenään oikeusministeriön arviointijärjestelmän arviointitulosten johtopäätökseen siitä, että kansallisen julkisen oikeusavun laatu on hyvää ja oikeusapupalvelujen koulutus on hyvällä tasolla. Muutoinkaan direktiivin 7 artikla ei edellytä kansallisen lainsäädännön muuttamista.

Suomen Asianajajaliitolla ei ollut lausuttavaa oikeusapupalvelujen laadusta ja koulutuksesta.

Tuomariliitto huomautti, että oikeusministeriön oikeushallinto-osaston koulutusyksikkö, joka nykyisellään toimii yhteistyössä tuomarinkoulutuslautakunnan kanssa, on niin riittämättömästi resursoitu, että tosiasiaassa varoja ei riitä täydennyskoulutukseen koko tuomarikunnalle. Käytännössä merkittävä osa koulutuslautakunnan resursseista kohdentuu notaarivalintaan sekä tuomarikoulutettavien asessoreiden koulutukseen.

Tuomariliitto huomautti vielä, että koulutusvelvoitetta on huomattavan vaikea noudattaa tarjottujen koulutusmahdollisuuksien vähäisyyden vuoksi. Useat tuomioistuimet pyrkivät paikkaamaan koulutusvajetta järjestämällä aktiivisesti sisäisiä koulutuksia, mutta asian tilaa ei voida pitää hyväksyttävänä ottaen huomioon edellä lausuttu täydennyskoulutukseen tarkoitettu rakenne.

Koulutusvelvollisuuden täyttämistä vaikeuttaa myös se, että olemassa olevilla resursseilla on hyvin vaikeaa järjestää mahdollisuuksia osallistua koulutuksiin, kun jo useissa tutkimuksissa todetulla tavalla tuomarin lainkäyttötoimintaan liittyvään työhön kuluu aikaa säännönmukaisesti enemmän kuin laskennallisen viikkotyöajan tulisi olla. Tuomari joutuu siis usein valitsemaan laiminlyökö velvoitettaan kouluttautua vai velvoitteitaan saattaa ratkaistavia asioita joutuisasti eteenpäin.

3.7 Oikeussuojakeinot (artikla 8)

Eduskunnan oikeusasiamiehen mukaan arviomuistiossa on asianmukaisesti selostettu mahdollisuus saattaa oikeusaputoimiston päätös tuomioistuimen tutkittavaksi sekä tuomioistuimen ratkaisuun liittyvät muutoksenhakumahdollisuudet. Lisäksi on mainittu mahdollisuus tehdä kantelu ylimmille laillisuusvalvojille.

Kantelumahdollisuudesta lausunnossa todettiin, ettei oikeusasiamies toimi lakiin perustuvan muutoksenhakujärjestelmän vaihtoehtona tai sitä täydentävänä muutoksenhakekeinona. Oikeusasiamies ei voi puuttua siihen, miten tuomioistuin on käyttänyt sille lain mukaan kuuluvaa harkintavaltaa, jollei tuota harkintavaltaa ole ylitetty tai käytetty väärin. Oikeusasiamies ei voi muuttaa tai kumota tuomioistuinten ratkaisuja, määrätä niitä muutettavaksi tai määrätä asiaa uuteen käsittelyyn. Riippumattomien tuomioistuinten ja ylimmän laillisuusvalvojan toimivallanjako huomioon ottaen oikeusasiamies ei voi uudelleen ryhtyä käsittelemään asiaa, jonka tuomioistuimet ovat niille kuuluvan toimivallan nojalla ratkaisseet. Kantelumahdollisuutta ei siten voida pitää sellaisena varsinaisena oikeussuojakeinona, joka voisi johtaa esimerkiksi aiemmin evätyn oikeusavun myöntämiseen.

Itä-Suomen hallinto-oikeus viittasi edellä 6 artiklan yhteydessä lausumiinsa huomioihin ratkaisupyyntöjen ohjautumisesta hallinto-oikeudessa ratkaistaviksi vastoin oikeusapulain 26 §:n 1 momentissa lausuttua pääsääntöä. Rikosasioihin liittyvien oikeusavun ratkaisupyyntöjen jatkovalitukset "erkanevat" pääasian käsittelyä koskevasta muutoksenhausta, mitä ei voi pitää tehokkaana oikeussuojan kannalta.

Oikeuskanslerinvirasto huomautti, että muistiosta tulisi käydä ilmi, että kantelumenettelyn lisäksi oikeuskansleri valvoo myös muutoin asianajajia, julkisia oikeusavustajia ja luvan saaneita oikeudenkäyntiavustajia. Kaikki Suomen Asianajajaliiton yhteydessä toimivan valvontalautakunnan ratkaisut toimitetaan tarkastettavaksi oikeuskanslerille, jolla on niistä myös valitusoikeus Helsingin hovioikeuteen.

Poliisihallituksella ei ollut lausuttavaa.

Professori Matti Tolvanen korosti oikeussuojakeinona Asianajajaliiton yhteydessä toimivan valvontalautakunnan työn merkitystä. Valvontalautakuntamenettely on paitsi laadun valvontakeino myös oikeussuojaa lisäävä menettely.

Rikosseuraamuslaitoksella ei ollut lausuttavaa.

Suomen Asianajajaliitto viittasi avustajan määräämistä koskevan päätöksen muutoksenhaun osalta aiemmin oikeusapudirektiivin 6 artiklan osalta lausuttuun.

Lisäksi Asianajajaliitto katsoi, että säädettävässä laissa olisi kiinnitettävä erityistä huomiota oikeusavun ratkaisupyyntöjen kontradiktoriseen käsittelyyn tuomioistuimessa. Voimassa olevan lain mukaan tuomioistuin voi muuttaa oikeusaputoimiston päätöstä hakijan vahingoksi niin ratkaisupyyntöön perusteella kuin viran puolestakin. Vastavasti tuomioistuimella on oikeus poiketa avustajan palkkiovaatimuksesta ratkaisusaan riippumatta siitä, onko hakijalle määrätty rikosoikeudenkäyntilain mukainen puolustaja tai onko hakijalle myönnetty oikeusapua oikeusapulain nojalla.

Asianajajaliitto ehdotti, että säädettävässä laissa tuomioistuin veloitettaisiin kuulemaan hakijaa ainakin silloin, kun tuomioistuin mahdollisesti päätyy muuttamaan oikeusapupäätöksen sisältöä ja/tai avustajan palkkio- ja kulukorvausratkaisua hakijan vahingoksi. Laajennettu kuulemisvelvoite täyttäisi kontradiktorisen periaatteen asettamat vaatimukset oikeudenmukaiselle oikeudenkäynnille tältä osin. Kuuleminen olisi tarpeen erityisesti silloin, kun tuomioistuin katsoo aiheelliseksi poiketa avustajan esittämästä palkkio- ja kulukorvausvaatimuksesta siitä huolimatta, ettei syyttäjä tai muu asianosainen ole lausunut sen sisällöstä.

Asianajajaliiton näkemyksen mukaan palkkio- ja kulukorvausvaatimuksista poikkeaminen hakijaa erikseen kuulematta on ongelmallinen myös hakijan ja avustajan välisen toimeksiantosuhteen kannalta. Hakija on viimesijaisena korvausvelvollisena jo hyväksynyt vaatimusten sisällön. Avustajan omissa nimissään ajama muutoksenhaku hänen palkkionsa ja kulujensa korvaamista koskevaan ratkaisuun voi synnyttää intressiristiriidan hakijan ja avustajan välille, sillä menestyksekkäs muutoksenhaku voi johtaa hakijan korvausvelvollisuuden lisääntymiseen. Ongelma ajankohtaistuu erityisesti silloin, kun hakijalle on myönnetty oikeusapua omavastuusuudella.

Asianajajaliitto ehdotti, että yllä kuvatun kuulemisvelvollisuuden laajentamisen ohella säädettävässä laissa rajoitettaisiin tuomioistuimen mahdollisuuksia vaikuttaa hakijan ja avustajan välisen toimeksiantosuhteen sisältöön avustajan palkkion ja kulujen korvaamista koskevalla ratkaisullaan. Käytännössä tämä tarkoittaisi sitä, että avustajalla olisi oikeus periä palkkionsa ja kustannuksensa hakijalta hakijan hyväksymien vaatimusten sisältöisenä siltä osin kuin niitä ei ole valtion varoista korvattu.

Asianajajaliitto piti edelleen ongelmallisena sitä, että tuomioistuimen ratkaisuun, jossa avustajan palkkio- ja kulukorvausta on leikattu avustajan vaatimasta, kohdistuva muutoksenhaku katsotaan voimassa olevan lain mukaan avustajan eikä hakijan nimissä käytäväksi asiaksi. Linjaus on erityisen ongelmallinen oikeusapua saavan hakijan oikeusturvan kannalta, sillä riski tuomioistuinmaksujen ja oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta lankeaa tällöin avustajalle. Tämä puolestaan rajoittaa avustajan halua hakea muutosta ratkaisuun riippumatta siitä, onko muutoksenhaulla menestymismahdollisuuksia, ja siten heikentää hakijan oikeutta saada tehokasta oikeusapua.

Asianajajaliitto ehdotti, että puolustajamääräys ja oikeusapu ulotettaisiin kattamaan avustajan palkkion ja kulujen korvaamista koskeva muutoksenhaku siten, että muodollisesti muutosta hakevana asianosaisena pidettäisiin avustajan sijasta tai ohella hakijaa. Muutos mahdollistaisi palkkion ja kulujen korvaamista koskevien ratkaisujen tehokkaan ja yhtenäisen kontrollin ilman avustajalle syntyvää taloudellista riskiä.

Asianajajaliitto huomautti lisäksi, ettei muistiossa mainittuja ylimmille laillisuusvalvojille tehtäviä kanteluita voida pitää erikseen tai yhdessä prosessilainsäädäntömmme mukaisten varsinaisten ja ylimääräisten muutoksenhakukeinojen kanssa oikeusapudirektiivin 8 artiklan mukaisina tehokkaina oikeussuojakeinoina. Kantelun tekeminen ei sellaisenaan takaa oikeusapudirektiivin johdantokohdissa 27 ja 29 viitattujen unionin oikeuden vaikuttavuuden periaatteen tai Euroopan ihmisoikeussopimuksessa turvattujen oikeuksien toteutumista. Kuten muistiossakin todetaan, ylimmillä laillisuusvalvojilla on harkintavaltaa syytteen nostamisen suhteen ja heidän antamallaan suosituksilla ei ole oikeudellista sitovuutta.

3.8 Haavoittuvassa asemassa olevat henkilöt (artikla 9)

Eduskunnan oikeusasiamiehellä ei ollut huomauttamista arviomuistiossa tältä osin todettuun.

Oikeuskanslerinvirastolla ei ollut huomautettavaa.

Poliisihallituksella ei ollut lausuttavaa.

Professori Matti Tolvanen totesi lainsäädännön olevan kunnossa, mutta käytännössä olevan kehitettävää. Avainasemassa on esitutkintaa suorittavien poliisien koulutus. Vaihtelu on esitutkinnassa suurta ja ohjaaminen auttaviin palveluihin vaihtelee. Oikeusavusta informoidaan hyvin, mutta siitä huolimatta uhrin eivät aina osaa hakea edes oikeudellista apua. Myös edunvalvojen määräämisessä ja edunvalvojen toiminnassa on käytännössä ilmennyt ongelmia (esimerkiksi kun tutkinnassa on lapsiin kohdistuva seksuaali- tai väkivaltarikos), jotka eivät ole lain muuttamisella korjattavissa vaan ainostaan hyviä käytäntöjä kehittämällä.

Rikosseuraamuslaitoksella ei ollut lausuttavaa.

Suomen Asianajajaliitto totesi olevan erityisen tärkeää varmistaa, että haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden päätös luopua avustajan käytöstä rikosprosessissa täyttää Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännössään asettamat kriteerit tehokkaalle luopumiselle. Luopumisen tulee muun muassa olla yksiselitteinen ja nimenomainen, eikä se saa loukata tärkeää julkista etua. Menettelyssä on noudatettava vähimmäistakeita, joiden avulla varmistetaan epäillyn tietävän oikeutensa ja pystyvän ennakoimaan luopumisen seuraukset.

3.9 Muut lausunnonantajien huomiot

Poliisihallitus kiinnitti huomiota direktiivin 10 artiklaan, minkä mukaan jäsenvaltion on toimitettava komissiolle saatavissa olevat tiedot. Johdanto-osassa olevan maininnan mukaan näitä tietoja voisivat olla rikosoikeudellisessa menettelyssä tehtyjen oikeusapuhakemusten lukumäärä sekä pidätysmääräystä koskevissa menettelyissä tehtyjen oikeusapuhakemusten lukumäärä sekä muun muassa niiden tapausten lukumäärä, joissa oikeusapua on annettu tai joissa oikeusapuhakemus on hylätty. Poliisihallitus totesi, että mikäli näitä tietoja on tarkoitus kerätä, olisi hyödyllistä tietää, miten tämä mahdollisesti tehtäisiin ja mille viranomaiselle tämä velvoite annettaisiin.

OIKEUSMINISTERIÖ JUSTITIEMINISTERIET

ISSN 1798-7105 (PDF)
ISBN 978-952-259-728-1 (PDF)

Oikeusministeriö
PL 25
00023 Valtioneuvosto
www.oikeusministerio.fi

Justitieministeriet
PB 25
00023 Statsrådet
www.justitieministeriet.fi